

Аннотация

В статье рассматривается связь личностной и национальной идентичности человека с образом города, представленным в поэзии Лины Костенко. Обозначенная проблема в творчестве поэтессы не изучалась. Произведения, в которых присутствуют топосы города, автор делит на несколько блоков, в центре которых находятся такие группы концептов, как "своё / чужое", "близкое / далекое", "историческое / современное / будущее", "большой город / пригород". Значительное место в статье занимает интерпретация проблемы отношений творческой личности и города.

Ключевые слова: личностная и национальная идентичность, единство человек / город, концепты "своё / чужое", "близкое / далекое", "историческое / современное / будущее", "большой город / пригород", проблема отношений художника и города, изгнание / побег из города-рая, город исторической памяти, футурофилия, футушок, современный цивилизованный город.

Summary

This article is devoted to the search of personal and national identity via the image of the city in Lina Kostenko's poetry. The author singles out the following concepts in Kostenko's lyrics: "historic/modern/future", "city/suburb", "far/close" etc. All concepts are viewed as an interpretation of the aesthetic ideal of the poetess. In the article the complex unity of the man and the city is being discussed. The author views the problem of the relationship between the artist and the city.

Keywords: complex unity; the man/the city; concepts: "historic/modern/future", "the city / the suburb"; "the artist / the man", "far / close".

УДК 821.161.2–1.09

Штолько М.А.,
пошукач,

Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

“МІСЬКИЙ ТЕКСТ” ПОЕЗІЇ І. ЖИЛЕНКО

Інтерес до дослідження образу міста та міських текстів у літературознавстві виник у другій половині ХХ ст. У рамках семіотичного підходу місто стало розглядатися, з одного боку, як текст, а, з другого, – як механізм породження текстів. У 1984 р. В. Топоров вводить у науковий обіг поняття “петербурзький текст”, під яким розуміє певний надтекст, що **поєднує єдиною ідеєю** сукупність літературних творів про Петербург (цієї ж концепції дотримуються В. Абашев, який досліджував пермський текст у російській літературі, М. Медніс, займаючись вивченням образу Венеції в російській літературі, та інші). Але існують індивідуальні, авторські “міські тексти”, у процесі аналізу яких можуть виринати, окрім єдиної смислової установки, інші закономірності, які дають можливість ідентифікувати концепт “міського тексту” як такого. “Ідея” з часом може видозмінюватися, варіюватися, а смислова установка В. Топорова передбачає її єдність. Ми підтримуємо думку Г. Степанової, яка пропонує розглядати “міський текст” як “цілісну систему знаків та образів, що відображає та закріплює на рівні “суворо організованої послідовності мовних одиниць” художнього цілого специфіку ключових моментів урбаністичної культури” [14, 303].

На думку дослідника архетипів культури Г. Зебельшанського, “спосіб “облаштування свідомості” тої чи іншої культури ніби відображається на земній

поверхні: порядок або хаос міських планів, лінійний або живописний тип планувальної структури, наявність або відсутність єдиного замислу – все це уламки свідомості тої чи іншої епохи. <...> Заплутаний малюнок сітки вулиць та набережних, плями площ, вигини та химерні контури міського плану починають представляти собою не що інше, як умовний автопортрет – автограф-розчерк свідомості культури на шкірі землі" [12, 26].

Взагалі дослідження образу міста, урбаністичного дискурсу, "міських текстів" займалося багато вчених. Р.В. Мовчан образно окреслює урбанізм української прози 20-х років ХХ ст., зазначаючи, що людина ХХ ст. ніколи не позбавиться свого селянського коріння. В.Г. Фоменко зауважує, що "складність процесу дослідження урбаністичного дискурсу в українській літературі ХХ ст. пояснюється значною кількістю передумов, нюансів та іманентно колізійних теоретико-літературних проблем, які посилюються ще й тим, що не всі з них достатньою мірою відрефлексовані" [15, 156]. Різні дослідники звертали увагу на різні міста, так Стефанія Андрусів досліджувала Львів як текст, М.П. Анциферов ("Душа Петербурга". – Пг., 1922), Н.Є. Крутікова, В. Орлов вивчали "петербурзький текст".

Міський текст як сума текстів, які утворюють символічний образ міста, є поширеною дослідницькою проблемою останнього десятиріччя. Актуальність теми статті визначається необхідністю осмислити як один з варіантів "міський текст" І. Жиленко поруч з рядом статей, монографій, захищених дисертацій, присвячених дослідженню московського, петербурзького, венеціанського, кримського, пермського, лондонського текстів російської літератури, пражського тексту чеської літератури тощо. У зв'язку з цим метою даної статті є дослідження "міського тексту" І. Жиленко. Будуть накреслені наступні завдання: змалювання зримого образу міста поетеси, виділення міських топосів природно-культурної (парк, сквер, палісад), культурної (всередині якої виділяються безпосередньо міські топоси, які вбирають в себе ряд локусів публічного життя – вулиці, бульвари, алеї, базари і т.п., і сенсорні, які включають аромати та звуки міста) сфер.

Головними образами поселення у І. Жиленко були місто і село. В юні роки поетеса частіше згадувала місто, але поступово стала надавати перевагу селу, де, на її думку, ближча природа, свобода. Сільська місцевість чистіша і в духовному, і у фізичному плані. Після села особливим пієтетом у І. Жиленко користується Київ як осередок культурно-історичного потенціалу.

Місто має "дискурсну основу та належить наративу, за допомогою якого місто постає як текст, що містить унікальну інформацію про знакові семантичні утворення" [15, 350]. Літературний твір, текст може вирости з міста, жити ним, але й одночасно фактом свого існування створювати його. Поетика міста займається створенням поетичних образів. І. Жиленко сама формує власні міські поетичні координати, "обростає" простором, "картографує" поетичний простір міста.

І. Жиленко описує природу міста, його стан в різні пори року та дня, при різних погодних умовах. Наприклад, нічне місто мовчазне, страшне, пусте ("і не місто – чорна пуста" [11, 71]), ранкове – привітне, веселе, пахне здобом. Зимове

місто найчастіше перегукується або з різдвяними святами, або зі снігопадом: “місто із рожевого фарфору” [7, 83], “крізь сніжний пил лице мого міста різдвяно-тихе, з місяцем вгорі” [11, 68].

Урбаністику І. Жиленко не можна назвати багатою, в її поезії є образи Києва, Полтави, Флоренції, Відня, абстрактний образ Міста. Поетеса не є абсолютною урбаністкою. Це проявляється в опозиції “місто – село”, але це протиставлення не агресивне, а констатуюче різні начала.

І. Жиленко моделюючи образ міста використовує атрибутику міста (трамвай, вітрина, магазин, площа, вулиця, ліхтар, пам'ятник, парк, сквер, палісад тощо). Її поезія багата на міські пейзажі, побут, атрибути міської культури, з'являються нові персонажі – бомжі, двірнички, а з цим акцентуються й різноманітні проблеми, які супроводжують людину в місті, – наприклад, самотність, але врешті-решт місто І. Жиленко переважно позитивно забарвлене. Поруч з іменником “місто” поетеса ставить епітети “безсмертне”, “беззахисне і рожеве”. Велелюдність поетеса передає через уподібнення міста до вулика: “міста золочений вулик тихо і ніжно гуде” [6, 61], контрастність через вживання антонімів: “місто маленьких людей і великих бажань” [6, 67].

Поетеса з притаманним всім митцям загостреним світовідчуттям гостро реагувала на сучасну їй дійсність. Традиційний для кінця ХХ ст. негативізм міста в поезії передається образом “міста смут”, акцентуацією на злості. Авторка детально виписує умови тогочасного життя:

Місто зирить зіркими очима.

Бо у ньому злодюг незлічимо.

Тут ось лави стояли, бувало.

Вкрали бідних, приватизували.

В таксофонах трубки обрізані.

А у чашок одбиті вушка.

І безслідно зникає білизна,

Не дождавшись просушки [3, 88].

О. Харлан зазначає, що “текст міста, як відомо, творять візуальний і культурний контексти, архітектоніка, матеріальна культура, меморіальна означеність, система асоціацій, культурних і матеріальних знаків і слідів та багато інших складників” [16, 28].

І. Жиленко звертається до наступних топосів на позначення геометричного членування міського простору: алея, вулиця, провулок, бульвар. Якщо алеї згадуються на тлі осені, то бульвар перегукується з весною. Причому межі алеї розмиті, акцент робиться на м'якості. Провулок найчастіше змальовується в передсвітанкові години: “іще ліхтар над брамою горить і в темний сон занурено провулок” [4, 58]. З'єднуючим фактором всіх цих елементів є зануреність, глибина, дотичність до води: “бульвар могутній, мов Гольфстрім, тече, мабуть, із Гелікону” [5, 18]. Це надає рельєфності, опуклості зображуваному.

Ліхтар у “міському тексті” поезії І. Жиленко – межовий символ, своєрідний маяк, джерело, що дає початок.

Особливе значення у міському ландшафті поезії І. Жиленко відіграють парк, сквер, палісад. Реалія парку менше вживана, описана переважно в осінню пору: “Осінь на світі. Парки сухотні Кров залишають на лавах” [3, 12], “По той бік сірої

ріки – Осінній парк, як мокре хутро” [8, 129], що, як бачимо, тягне за собою нашарування відчуття незахищеності.

І. Жиленко “камерна” за своїм світосприйманням, тому й її ліричній героїні комфортніше у сквері, територіально меншій одиниці, ніж парк. На противагу парку, сквер подається зі щасливими спогадами дитинства, відчуттям задоволення. Палісад концентрує в собі більше і менше, звідси гострота, виразність деталей. Поетеса одним штрихом виділяє певну емоцію, шлях до неї. На загальному тлі радості від довгоочікуваного повоєнного миру – гіркий аромат квітів у палісаді нагадує про жахи війни.

Яскравими образами змальовано міські транспортні засоби – трамвай, тролейбус – як візуальними, так і звуковими. При звуковій характеристиці трамваю поетеса зосереджується на дзвінності, висоті звучання: “найперший продзвенів трамвай” [10, 112], “високим тенором трамвай співав” [4, 50]. При візуалізації вагомим елементом виступають горбатість (“прийшов трамвай, од холоду горбатий” [2, 83], стрімкість, яскравість (“летить по вранішньому місту, мов кристал палаючий, трамвай” [7, 91], “по місту летять трамваї, як жовте осіннє листя” [7, 122]).

Будівельний кран в поемі “Жіночі імена” несе полярну символіку залежно від контекстуального настрою: народження – смерть.

<i>У вікнах – кран, мов золотий лелека</i>	<i>І кран – велетенський кістяк</i>
<i>тримає за сорочечку дитя [7, 84].</i>	<i>Заносить над містом косу [7, 81].</i>

Негативний символ – тло жажливої трагедії, коли заради отримання додаткових квадратних метрів житла, дочка приховує смерть матері, плануючи поховати її після отримання ордеру на трикімнатну квартиру. Порушуються споконвічні традиції, повага та шана до померлих, надається перевага матеріальному. Надійка все виправляє, ховаючи свою бабусю, допомагаючи батькам переїхати в нову двокімнатну квартиру, але залишаючи їх. Спізнившись на потяг, проводить ніч кохання з коханим Василем у старому домі, даючи початок Добру, Життю.

З образом міста поетка пов'язує хронотоп повсякденності, який в її поезії реалізується через побут. Цей тип дотичний до ліричної героїні, фіксує її особисті уподобання та побутову поведінку жителів (ранковий чай і булка, готування варення). Наприклад, “рум'яно мружаться міста. І пахнуть булкою і чаєм” [4, 50]. Принципами творення повсякденного хронотопу є звичність зображуваного, стабільність, повторення одних і тих же атрибутів щодення, уповільнення.

Місто, з одного боку, може розглядатися як втілення в просторі структур свідомості. З другого боку, мистецтво часто звертається до форми міста, творячи в уяві позапросторові духовні феномени, абстрактні уявлення. Так виникають вигадані метафізичні та символічні міста. Таким є місто Розбитого Серця, місто розкритого Серця Ірини Жиленко в поемі “Відпустка у серпні”. Самі назви цих міст говорять за себе.

Особливістю художнього мислення І. Жиленко є двоплановість часо-просторової картини зображуваного (реальність та казковість, очуднення):

*Крізь міста реальність просту
лукаво примружилось диво.*

*Змістилася площ площина,
тривожно гойднулись балкони [4, 71].*

Звільнення від матеріальності простору, іншими словами, тілесності, обов'язково пов'язано з ідеальним локусом. Жиленко протиставляє земний і небесний Київ (“За золотими вікнами зірок...”). Перший – це осінь, самотність, старість, а другий – тепло спогадів, друзі поетеси, які вже полишили земне життя (Алла Горська, Василь Стус, Іван Світличний, Віктор Зарецький, Кушнір, Лукаш). Протиставляючи земний та небесний Київ, поетеса протиставляє не топоси, а абстрактно-моральні категорії, які уособлюються “лицарями неситої утроби” та “лицарями печальної подоби”.

Карнавалізація міста І. Жиленко представляє її класичну форму, добре описану М. Бахтінім та у його інтерпретації відому в літературознавстві. Різноманітні перебільшення, святковість – все це використано авторкою з метою залучення читача до прекрасного та відродження. Карнавал (свято) – специфічний хронотоп (де простір і час є вічними, життєдайними) – вимальовується яскравим образом.

Загалом вся поезія І. Жиленко носить позитивне забарвлення, але подеколи зустрічаються негативні інтонації. Негатив є меншою частиною урбаністичного простору поезії Ірини Володимирівни. Включення негативних ноток в архітектоніку образу міста у даному випадку можна віднести до класичних художніх прийомів зображення в літературі.

Місто, забарвлене песимістичними барвами, виходить з-під пера І. Жиленко, починаючи з 90-х років ХХ ст., коли старий устрій було зруйновано, а новий не побудовано. Смерть, хвороба, смути формуються як антитези міста дива, свята. Місто стає ворожим людині, яка почуває себе в ньому мішенню. Відповідно настрою добираються декорації: дощ, вітер, виття собак. Акцент на дощ робиться нанизуванням синонімів: “весь Божий день мрячить, сльотиться, ллється” [8, 57]. Усі ці відчуття виникають у поетеси з усвідомленням свого віку. Дотичним до них є відчуття нестабільності, нетривкості, як в душі, так і в природі: “розповзається гниллю в ногах тротуар” [10, 23].

Місто І. Жиленко не просто вигадана абстракція, а цілком реальна даність, з точно виписаною і впізнаваною київською топонімією і київською аурую. Тема Києва в творчості поетеси займає особливе місце. Ірина Володимирівна живе в цьому місті, однак значення рідного міста для поетеси значно ширше біографічного аспекту. Київський текст Жиленко – свого роду концептуальний фокус, який дозволяє досліднику описати частку поезії цієї авторки як естетичну та поетичну картину міста. З другого боку, Київ – це Місто взагалі, з властивими будь-якому міському простору рисами: ліхтарями, чавунними огорожами, вітринами, парками, скверами, трамваями.

Гуманістична позиція І. Жиленко сформувалася значною мірою під впливом Києва, зокрема його суспільної та духовної атмосфери. Культурне коло, в якому молода поетеса формувалася як митець, було дуже сприятливим для глибокого і різнобічного гуманітарного навчання, адже вона входила до кола шістдесятників.

Жиленко віддає перевагу старому Києву повоєнних років. Це пов'язано з ностальгією за дитинством. Це місто подано невеликими, але вагомими для поетеси “кадрами”. Усі “кадри” – атрибути минулого – постають “у фокусі”. Кожен “кадр” тягне за собою штрих психологізму. Ці картини є не безпосереднім віддзеркаленням реальності, вони виражають особисте ставлення до відтворюваного за допомогою поетичного слова через ракурс світосприймання поетеси. Призначення образного слова не в забезпеченні повного ефекту наслідування, а, навпаки, – в своєрідному викривленні відображення з метою (хай інколи і несвідомою) виділення характеру і вагомості власного ставлення до показуваного.

Подеколи І. Жиленко, на перший погляд, займає позицію оператора, відтворюючи минулі атрибути в категорії теперішнього часу, що створює ефект від організації спогадів як перегляду фільму на екрані або перегортання фотографій в альбомі:

<i>Ну й нехай – усе мені знайомо: Жовтий дім, провулок, дівчора... /.../ І щодня я бачу, ніби вперше: дворик наш, і липа, і паркан. На стільці старенькому ліфтерша прикуняла з плетивом в руках.</i>	<i>Ще крамничка з духом огірковим. /.../ Далі – сквер. Фонтанчик. Голуби. І візок з морозивом яскравий [6, 27].</i>
---	---

Загалом поетеса любить переводити минулі події в теперішнє, вони завжди позитивно забарвлені, носять камерний характер (вагомий для однієї людини, а не для суспільства в цілому). Старе місто – “стареньке гетто щастя”, “тихих радощів музей”, експонатами яких є “із веранди – пах котлет”, плач немовля, сад, дворики, в яких варять варення в тазах, гойдалки, лави для посиденьок, голубники, афішні тумби.

Вагомим елементом воєнного та повоєнного Києва був Євбаз. І. Жиленко порівнює його з утробою:

<i>Роззявивши утробу ненаситну, Євбаз ковтає усе: кришталь, рояль –</i>	<i>від золота і до старого сита. Натомість скупю годував киян [11, 85].</i>
---	---

Коли мова йде про минуле, то у відтворюваних образах переважає емоційність, художня образність, сучасні базари подано через перелік, констатацію зовнішнього вигляду: “тепер-от Центральний. Сучасний, скляний” [5, 78]. Крім зорового сприймання поетеса зосереджується на ольфакторному: “осінні базари із запахом хризантем”.

Величезну роль при відтворенні “київського тексту” мають спогади, мовою давніх греків – анамнезиса. Це пригадування про щось рідне, але призабуте, виникає в особливому душевному стані, який, в свою чергу, з'являється при складній взаємодії певного місця (простору) та певної миті (часу). Як багато дає людині усвідомлення того, що саме тут, ось на цьому місці, колись відбувалось те-то і те-то. Уявлення матеріалізується, будь-яка дрібниця, вціліла від минулого або народжена дійсністю, набуває сенсу та вартості в єдності із загальним та цілим. У цьому і полягає **дієвість** певного місця. Воно, наприклад, вуличка Микільсько-Ботанічна, стає вже не тільки

місцем дії, а й “діючим персонажем”, про що говорить персоніфікація: “вулиця Микільсько-Ботанічна покотить вниз затрав'янілий брук” [7, 3].

У “київському тексті” І. Жиленко легко ідентифікувати культурно-мистецькі пам'ятки столиці, зокрема Києво-Печерську лавру, Золоті ворота, а також інші знакові місця, райони: філармонію, поштамт, ЦУМ, сквер Слави, Куренівку, Оболонь, Поділ, Бесарабку, Борщагівку, Хрещатик, Львівську площу, Андріївський узвіз, Володимирську гірку. Авторка вдається навіть до деталізації місцезнаходження своїх улюблених місць, наприклад, зазначає розташування нотного магазину: “нотний магазин на розі Леніна й Франка” [7, 88]. З особливою теплотою йде мова про вулицю Микільсько-Ботанічну, де поетеса провела дитинство.

Не оминаються увагою пам'ятники Києва: Володимира, Богдана Хмельницького, Батьківщини-матері. Цікаво, що останній в інтерпретації поетеси не є символом захисту, навпаки, це – загроза.

<i>Бо із-за рогу кожну мить на тебе йде Залізна Баба з мечем. Страшна, як броньовик, вагітний Гогом і Магогом, як шлях, що вперся у тупик,</i>	<i>а здохнути ніяк не здохне. Встає, мов кобра, в висоту І нависає над тобою. І меч загрожує хресту. І страшно жить під цим двобоєм [10, 115].</i>
--	--

Вочевидь, авторка образно відтворила одну з сторін тогочасної дискусії навколо зведення цього грандіозного монумента, віддаючи перевагу хресту, а не мечу, тобто миру, злагоді, а не агресії.

Оригінальним “межовим” образом змальовано Поштову площу, причому поетеса не називає її в поемі, лише описує:

*Скругліла площа турнікетом.
Куди пропустить?
Вгору? Вниз?
Угору – князь свій хрест возніс,
А вниз – Узвіз, і міст, і Лета... [10, 106].*

Кияни відразу впізнають її, пам'ятник Володимиру, Андріївський узвіз, Дніпро. Позитивно забарвлений центр Києва, а віддалені райони звучать негативними, дисонансними нотами: “Борщагівка захланна”, район Оболоні, де “будинки – монстри, люди – п'янь” [8, 58].

Не оминається увагою соціальне розшарування Києва початку XXI ст. в поемі “Флірт із метеликом” збірки “Цвітіння сивини” (2003). І. Жиленко розділяє простір на два полюси: звичайні люди і “вельможна фауна”. Першим властива свобода, необмеженість (“Тут ні етикетів, ані моди. Ані банків, ані казино”), другі – відгороджені від інших. Це відмежування підкреслюється нанизуванням слів із контекстуальною негативною конотацією: “а далі, отам, резервація”, “щось на зразок вольєру”. Виокремлення підкреслюється наступною спробою поетеси “виправитися”, додати позитиву, використовуючи пароніми “резервація” – “резервуар”. “Інтелектам нації” властиве відгородження, відділення, чужинність. Коли мова йде про звичайних людей, акцент робиться на домі (дворі) через

вживання спільнокореневих слів “двірник”, “двірняжка” (“Йде двірник. За ним біжить двірняжка” [9, 86]), несамотності, затишку, гостинності, відкритості (нарозпашку).

Н. Анциферов вважав, що “розуміти місто можна, вслухаючись в його шум (“голос”), вдивляючись в “обличчя”. У кожного міста свій голос – превалююче звукове тло, шум: чи то вода численних фонтанів, яка падає, цокання копит коней, дзвінки трамваїв тощо. Вслуховування змінюється розгляданням і розгадуванням” [1, 17]. Він вважав, що важливим є місце, на якому побудовано місто, ґрунт, рельєф, рослинний і тваринний світ, зв'язок із водними ресурсами, вітри тощо.

Місто Ірини Жиленко представлено оптичним планом зображення, її місто можна побачити, почути, але й відчутти. Візуальний ряд при цьому звичайно представлений імпресіоністичними характеристиками кольору та його відтінків (рожевий, блакитний, золотий і т.п.) і формами (плавність, рельєфність, але спрямованість, бо часто згадуються вулиці, бульвари). У “міському тексті” знайшли свій відгук звукове та ольфакторне тло міста. Загальне звукове тло міста – це здебільшого дзеленчання трамвая (“високим тенором трамвай співав”, “гриміло трамвайне кільце”, “натужно дзеленчав трамвай в блискучім павутинні рейок”), лункість асфальту, дзвони церков.

Ароматна (ольфакторіальна) палітра міста доволі мала, в ній превалюють загальні уявлення. Ольфакторне тло включає ранкові аромати здоби та чаю, вечірні – кави, крамничку “з духом огірковим”, а також – квіти. Осібно поетеса вимальовує колорит французького приморського міста – “тривожно пахне осінню і йодом”.

Отже, вірші І. Жиленко стосовно міста творять багатий за змістом і контекстуально глибокий міський текст. Цим творам властивий психологізм, у них виразно передано набір емоцій – від захоплення до смутку. Друга риса віршів (особливо про Київ) – біографізм, що й не дивно, бо поетеса жила і живе в Києві, тут закінчила школу, університет, тут, завдяки своїм друзям, ввійшла в літературу. Як і належать художнім творам, її вірші містять і значний елемент фантазії, де відбивається міф, мрія поетеси у контексті проблематики міста.

Місто в поезії І. Жиленко артикулюється як простір, що має свій характер, стиль. В середині міста є “просторові колодязі”, особливі просторові комунікації для образних “діггерів” – саме вони викликають, нашаровують розмаїття знаків, символів. Це ліхтар, сквер, вулиці, бульвари. Для відтворення “міського тексту” використовується рельєфність, колір, звук, запах.

У творчості Жиленко можна простежити протиставлення міста та села, але не варто через це зараховувати її до урбаністів або антиурбаністів, які помічають лише негативні сторони міського життя. Місто і село – просто різні місця буття.

Київ зберігає значення центру духовності, хоча явища міщанства, “речевизму”, варваризму вона також не оминає увагою.

Загалом “міський текст” І. Жиленко – це єдність, яка охоплює коло літературних текстів поетеси про місто, об'єднаних певними загальними семантичними та структурними ознаками.

Література

1. Анциферовы Н. и Т. Город как выразитель сменяющихся культур : картины и характеристики. – Ленинград, 1926. – 224 с. : ил. (на обл. : Книга о городе. Перед загл. авт. : Н. и Т. Анциферовы).
2. Жиленко І. Автопортрет у червоному : лірика / Ірина Жиленко. – К. : Радянський письменник, 1971. – 104 с.
3. Жиленко І. Вечірка у старій винарні / Ірина Жиленко. – К. : Спілка письменників України, фонд “Літературна скарбниця”, культурний центр “Світовид”, 1994. – 104 с.
4. Жиленко І. Вікно у сад : [поезії] / Ірина Жиленко. – К. : Вид-во ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1978. – 120 с.
5. Жиленко І. Дівчинка на кулі : поезії / Ірина Жиленко. – К. : Молодь, 1987. – 104 с.
6. Жиленко І. Концерт для скрипки, дощу і цвіркуна... : поезії / Ірина Жиленко. – К. : Радянський письменник, 1979. – 116 с.
7. Жиленко І. Останній вуличний шарманщик : вірші та поеми / Ірина Жиленко. – К. : Радянський письменник, 1985. – 144 с.
8. Жиленко І. Пори року / Ірина Жиленко. – К. : Укр. письменник, 1999. – 136 с. : портр. – (Сучасна українська література).
9. Жиленко І. Цвітіння сивини / Ірина Жиленко. – Харків : Фоліо, 2003. – 104 с. : портр.
10. Жиленко І. Чайна церемонія: вірші, поема / Ірина Жиленко. – К. : Радянський письменник, 1990. – 160 с.
11. Жиленко І. Ярмарок чудес / Ірина Жиленко. – К. : Радянський письменник, 1982. – 112 с.
12. Зебельшанский Г. Б. Город как архетип культуры / Г. Б. Зебельшанский // Проблемы истории архитектуры. – Москва : Искусство, 1990.
13. Орлов В. Поэт и город. Александр Блок и Петербург // Орлов В. “Здравствуйте, Александр Блок” / Вл. Орлов. – Л. : Сов. Писатель, 1984. – С. 216–418.
14. Степанова А. Аспекты изучения городского текста в современном литературоведении / Анна Степанова // Філологічні семінари. Понятійний апарат сучасного літературознавства : “свое” й “чуже” / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2007. – Вип. 10. – С. 301–308.
15. Фоменко В. Г. Українська урбаністична проза ХХ століття: еволюція, проблематика, поетика : дис. ... доктора філологічних наук / Фоменко Віра Григорівна ; Мін-во освіти і науки України ; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2008. – 378 с.
16. Харлан О. Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде “Метелики на шпильках” / Ольга Харлан // Слово і Час. – 2008. – № 2. – С. 27–32.

Анотація

Поезія І. Жиленко стосовно міста творить багатий за змістом і контекстуально глибокий міський текст. Моделюючи образ міста використовується міська атрибутика (трамвай, вітрина, магазин, площа, вулиця, ліхтар, пам'ятник, парк, сквер, палісад тощо). “Міський текст” розкривається також через хронотоп повсякденності, який реалізується через побут; через двоплановість часо-простору; звукову та ольфакторну характеристики. Приділяється увага “київському тексту”.

Ключові слова: місто, “міський текст”, “київський текст”, хронотоп повсякденності, часо-просторова двоплановість.

Аннотация

Стихи И. Жиленко о городе образуют багатий по содержанию и контекстуально глубокий городской текст. Моделируя образ города используется городская атрибутика (трамвай, витрина,

магазин, площа, вулиця, фоарь, пам'ятник, парк, сквер, палисадник і т.п.). "Городской текст" раскрывается также с помощью хронотопа ежедневности, который воплощается в жизнь через быт; раздвоенность время-пространственного плана; звуковую и ольфакторную характеристики. Уделяется внимание "киевскому тексту".

Ключевые слова: город, "городской текст", "киевский текст", хронотоп ежедневности, пространственно-временная раздвоенность.

Summary

Verses I. Zhylenko about city form rich under the contents and contextually the deep urban text. Simulating an image of city the urban attributes (tram, show-window, shop, area, street, lantern, monument, park, square, front garden etc.) are used. "The Urban text" is opened also with the help khronotop to dailyness, which is embodied in life through a life; divided of the time – spatial plan; sound and aroma of the characteristic. Will be given attention "to the Kiev text".

Keywords: city, "the urban text", "the Kiev text", khronotop to dailyness, temporally-spatial divided.

УДК 82–1:821.161.2

Деркачова О.С.,

докторант,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОПОЗИЦІЯ "МІСТО / СЕЛО" У НЕМІМЕЗИСНІЙ ТА НЕРЕФЕРЕНТНІЙ ЛІРИЦІ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЙ ІВАНА ДРАЧА ТА ОЛЕГА СОЛОВ'Я)

У системі української лірики, починаючи від 50-х років і дотепер, можна виокремити наступні стильові системи: референтна лірика, немімезисна та неререферентна (назви стильових систем запозичено нами з праці О. Астаф'єва "Лірика української еміграції: Еволюція стильових систем").

В основі їх поділу лежить семіотичний принцип. Текст як семіотична одиниця є об'єктом багатьох досліджень (О. Бразговська, В. Максимов, М. Бологова, Р. Познер, В. Тюпа, Г. Почепцов, І. Сілантьєв, О. Чувакін та інші). Проте приналежність тієї чи іншої лірики до певної стильової системи визначається не лише за допомогою семіозису, а також за наявністю певних стильових та тематичних особливостей, певного типу ліричного героя та певного характеру текстів.

Актуальність нашого дослідження зумовлено недостатнім вивченням української лірики другої половини ХХ століття саме під таким кутом зору.

Референтна лірика названа О. Астаф'євим іконічною, адресно-комунікативною. "В основі системи референтної (адресно-комунікативної) лірики лежить та сума принципів побудови художнього образу, яку умовно можна назвати естетикою тотожності" [1, 27].

До немімезисної лірики відносимо поезію 60–70-х років, а до неререферентної лірику 80–90-х років. Для першої стильової системи властива більша відповідність між означуваним та означальним, ніж для другої.